Küresel Ekonomiye Entegrasyon Süreçlerinde Türkiye İçin Küreselleşme Derecesinin Büyümeye Etkisinin Ölçülmesi, 1961-2013

Measuring the Effect of Globalization Level to Economic Growth for Turkey in the Duration of Integration to the Global Economy, 1961-2013

Asst. Prof. Dr. Hakan Acaroğlu (Eskişehir Osmangazi University, Turkey)
Assoc. Prof. Dr. Zeki Kartal (Eskişehir Osmangazi University, Turkey)

Abstract

The economic problems due to foreign trade and foreign direct investments are recently solved in the frame of global economy. This study surveys the effects of globalization to the economic growth in Turkey in the period 1961-2013 by the channels of the trade openness (OPENNESS) and foreign direct investments (FDIs) by using annual time series data. The data are obtained from Penn World Tables and World Development Indicators (2014 for Turkey). It is found with setting up the econometric model that, the trade openness is positively affecting the investment level and economic growth in the long term. On the other hand, the results of the applied economy policies are affecting the trade openness and economic growth significantly and positively. Those findings tell that Turkey is a successful actor of globalization process. In addition to this, what the economic policies that Turkey needs to do for a sustainable economic growth are emphasized in the study.

1 Giriş

Türkiye ekonomisi son 35 yıl içerisinde dünya ekonomisi ile birlikte ticari bir entegrasyonu tecrübe etmektedir. Ticarete dışa açıklık üzerinden açıklanan ve küreselleşme süreci olarak da ifade edilen, dünyada ve Türkiye’de son 40 yılda ivme kazanmış liberal gelişme stratejisi (yabancı sermaye ve ihracatın çeşitlendirilmesi - diversifikasyon-) çerçevesinde küresel entegrasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi bu çalışmanın amacıdır. Yine bu bağlamda, küresel ekonomiye entegrasyonunun Türkiye için risk mi veya şans mı? Sorusu da bir ölçüde açıklığa kavuşmuş olacaktır. Dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonomistler arasında hep bir tartışma konusu olarak önemi sürdürmektedir. Çünkü dünya üzerindeki ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde ciddi ekonomik farklılıklar söz konusudur. Teorik çerçeve ve ampirik gözlemlere göre gelişmiş bir ülke küreselleşme sürecindeki ticari etkileşimden payını daha yüksek derecede almakta ve büyümesi kendisini ekonomik gelişme açısından daha olumlu yönde etkilemekteyken, az gelişmiş bir ülkede bu sürecin tam tersi yaşanmaktadır. Grossman ve Helpman (1991) biri gelişmiş diğeri az gelişmiş iki ülke arasındaki ticari ilişkilerden uzun dönemde az gelişmiş ülkenin büyümesini arttırdığını gösterirken, Young (1991) ve Stokey (1991) belirtilen sürecin az gelişmiş ülkenin uzun dönemli büyümesini azaltabileceğini göstermiştir. Gelişmiş bir ülke ile az gelişmiş bir ülke arasındaki ticaretin sonucunda gelişmiş ülkedeki uzun dönemli büyümenin olumsuz etkilenebileceği de Spilimbergo (2000) tarafından gösterilmiştir. Ancak aşağıda belirtildiği gibi bu bakış açısının dışında kalan ülke örnekleri de söz konusudur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ise bu ilişkinin durumu belirsizdir ve ilişki dönemler itibarıyla ekonomideki ticari politikalardan etkilenmektedir. İlgili ekonomi politikalarının niteliksel ve niceliksel yönlerini öncelikle betimsel yaklaşımlar sonrasında da analitik çözümlemelerle ifade etmek bu çalışmada cevaplanmak istenen soruların üzerine oturduğu bir kalıp niteliğindedir.

Ticari dışa açıklık ile uzun dönemli büyüme arasındaki ilişkinin nasıl olduğunun ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarından dolayı ampirik olarak değişen cevapları bulunmaktadır. Bu ilişkinin pozitif olduğunu ortaya koyan kesit-ülke (cross-section) analiz yöntemiyle yapılmış çalışmalar; Barro (1991), Dollar (1992), Dollar ve Kraay (2001, 2003), Edwards (1998), Frankel ve Romer (1999), Sachs ve Warner (1995) olarak gösterilebilir. Diğer taraftan bu ilişkinin negatif olduğunu ortaya koyan çalışmalar; Clemens ve Williamson (2001), Irwin (2002) ve O’Rourke (2000) olarak gösterilebilir. Ancak bulgulardaki bu farklılığı sadece ülkelerin gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklarla açıklamak eksik kalmaktadır. Zayıf teorik bulgular, düşük kalitedeki veriler, uygun olmayan ekonometrik teknikler bu farklılığı yaratan diğer faktörler olabilmektedir (Musila ve Yiheyis, 2015; Baldwin, 2003; Rodriges ve Rodrik, 2001; Samman, 2005; Srinivasan ve Bhagwati, 2001).

Srinivasan ve Bhagwati (2001)’e göre dışa açıklıkla uzun dönem büyüme arasındaki ilişkiler ülkeler arası karşılaştırma yerine tek bir ülke analizinde daha derinlemesine ortaya konulabilmektedir. Musila ve Yiheyis (2015), Kenya için bu ilişkiyi araştırmışlardır. Kenya’nın az gelişmiş bir ülke olduğu düşünüldüğünde buldukları ampirik sonuç; teorideki beklenen şekliyle ilişkinin negatif oluşudur. Bu ilişkinin Türkiye gibi “yükselen ekonomiler” olarak adlandırılan bir ülkede ne sonuç vereceği bu sebeple merak konusudur ve çalışmanın önemli motivasyon kaynaklarından bir tanesidir.

Bu çalışma, küreselleşmenin büyümeye etkisini, ülkedeki ihracat ve ithalatın toplamının ülkenin gayri safi milli hasılasına olan oranı $[(X+M)/GDP]$ olarak tanımlanan ticarette dışa açıklığın Türkiye'deki ekonomik büyüme hızını nasıl etkilediğini yıllık düzeyde zaman serisi verileri kullanarak tahmin etmektedir. Musila ve Yiheyis (2015), konuyla ilgili önceki çalışmalardan farklı olarak Kenya'daki ticaretteki dışa açıklık ile büyüme arasındaki doğrudan bir ilişki kurmak şeklinde değil de bu ilişkiyi bir üretim fonksiyonu ve yatırım mekanizması üzerinden tahmin etmektedir. Diğer çalışmalardan oldukça farklı ve ilginç olması sebebiyle bu çalışma Musila ve Yihehis'de kullanılan ekonomik modeli izlemektedir. Çalışmanın ithal ikameci politikaların terk edilmesiyle, özellikle, 1980'den sonra uygulanan dışa açılma ile ekonomik aktivitelerin canlanmasıyla kaydedilen ekonomik büyümeye ilişkin pozitif sonuçları ortaya koymasından dolayı önemli ticari politika önerileri içerdiği düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada, 1980'den günümüze ampirik olarak ortaya konulan bu ilişkiler 1961'den 1980'e kadar olan dönemlerde de betimsel olarak tartışılmaktadır.

Çalışmanın geriye kalan bölümleri takip eden şekliyle organize edilmiştir. Sonraki bölüm küresel ekonomi kavramını tarihsel boyutuyla açıklamaktadır. Takip eden bölümde Türkiye'nin 1960 sonrası küresel ekonomiye entegrasyonunu ele almaktadır. Bir diğer bölümde Türkiye'nin küresel ekonomiye entegrasyonun sanayileşme stratejileri bağlamında değerlendirilmektedir. Sonrasında Türkiye'deki küreselleşme derecesinin niteliğini ve büyümeye etkisi teorik olarak ortaya koymaktadır. Ardından teorik modele uygun olarak seçilmiş regresyon modelleri ve veriler eşliğinde ekonometrik metodun tahminleri yapılmaktadır. Son bölümde ise çalışmanın özeti ve sonucu yer almaktadır.

2 Küreselleşme Derecesinin Niteliği ve Büyümeye Etkisi

2.1 Teorik Çerçeve

Yeni büyüme teorisi ticarette dışa açıklık ile büyüme arasında yatırımlar ve teknoloji faktörlerinin varlığını ortaya koymaktadır. Yatırım faktörü perspektifinden bakıldığında, ticarette dışa açıklığın yatırım olgusunu ön plana çıkartmasının sebepleri; ticarete konu olan sektörün sermaye yoğun nitelikte olması, yatırım malları üretimi bir dereceye kadar ithal ara mallarını kullanması ve uluslararası piyasalardaki rekabetin sermayenin fiyatını düşürüyor olması (bkz. Baldwin ve Seghezza, 1996a) olarak gösterilebilir. Ticarette dışa açıklık teknolojiyi de takip eden sebeplerden ötürü ilerletecektir. Bu sebepler; teknolojinin yayılma etkisi, araştırma-geliştirme ve kalkınmada kullanılan ekonomilerin etkisi ve girişimcilerin elde ettikleri yüksek karlar (bkz. Grossman ve Helpman, 1991; Rivera-Batiz ve Romer, 1991a,b; Romer, 1990; Krugman, 1990) olarak sıralanabilir.

Bu çalışma ticarette dışa açıklık ile reel fert başına GSYİH'daki büyüme ilişkisini yeni büyüme teorisi perspektifinden ele alarak analiz etmektedir. Yukarıda da belirtildiği şekliyle, reel fert başına GSYİH'daki büyüme ile dışa açıklık arasında üretim faktörlerinin de kullanılmasıyla oluşturulacak bir üretim fonksiyonu ile teorik modelin ilk basamağı kurulmaktadır. Çalışmada kullanılan bu teorik modelin ilk basamağı olan üretim fonksiyonunu takip eden şekliyle formülize etmek mümkündür:

$$GSYİHFB = f(k, h, x(\text{Ticarette Dışa Açıklık (TDA)}, \theta)) \quad [1]$$

Denklem 1'de GSYİHFB; reel fert başına GSYİH düzeyini, k; fert başına fiziksel sermaye düzeyini ve h ise; fert başına beşeri sermaye düzeyini, TDA; ticarette dışa açıklık düzeyini ve θ 'da; teknoloji düzeyini etkileyebilecek tüm diğer etkileri içermektedir.

Teorik modelin ikinci basamağında yatırım kalemi ile ticarette dışa açıklık ve büyüme arasındaki ilişki formüle edilmektedir. Bu ilişkinin formülizasyonu takip eden şekliyledir:

$$Y_o = F(rGSYİH_h, TDA, w) \quad [2]$$

Burada, Y_o ; yatırım oranını (yatırım/GSYİH), $rGSYİH_h$; reel GSYİH hızını ve w ise; yatırım oranını içeren tüm diğer faktörleri ifade etmektedir.

2.2 Regresyon Modelleri, Veriler ve Metod

Çalışmanın bu kısmında ekonometrik modeller teorik çerçevede yer almış Denklem 1 ve 2'de belirtilen esaslara göre, tahmin edilmektedir. Bu tahminler yapılırken ekonometrik modellerin anlamlılıklarını arttıracak düşünülen önemli bir takım iktisadi kontrol değişkenleri de kullanılmaktadır. Kullanılan kontrol değişkenleri takip eden alt başlıkta ifade edilmektedir.

2.3 Ekonometrik Modeller

Bu çalışmada kullanılan uzun dönem ekonomik büyüme modeli kontrol değişkeni olarak yıllık enflasyon düzeyini (yıllık bazda hesaplanan tüketici fiyat endeksi) içermektedir. Tahmin edilecek regresyon modeli takip eden şekliyle ifade edilebilir:

$$(rGSYİHFB_h)_t = \alpha_0 + \alpha_1(SSTOK_h)_{t-1} + \alpha_2(BSTOK_h)_{t-1} + \alpha_3(ENF)_t + \alpha_4(TDA_h)_t + \alpha_5(SSTOK_h * DA_h)_t + \alpha_6(rGSYİHFB_h)_{t-1} + \alpha_7D80 + \mu_t \quad [3]$$

Burada $rGSYİHFB_h$; reel fert başına GSYİH büyüme hızını, $SSTOK_h$; fert başına sabit sermaye stoğu büyüme hızını, $BSTOK_h$; fert başına beşeri sermaye stoğu büyüme hızını, ENF; tüketici fiyatları endeksiyle hesaplanan yıllık enflasyon oranını, TDA_h ; ticarette dışa açıklıktaki büyüme hızını, $(SSTOK_h * TDA_h)$; fert başına sabit

sermaye stoğu büyüme hızı ile ticarete dışa açıklık büyüme hızının çarpımı ya da bahsi geçen iki değişken arasındaki etkileşimi, $D80$; ticaretteki serbestleşme ya da ticarete dışa açıklığa karşılık gelen kukla değişkeni (eğer yıl > 1980 ise; $D80=1$, diğer durumlarda $D80=0$), μ_i hata terimini ve α_i ler de tahmin edilecek katsayıları belirtmektedir.

Regresyon Denklemi 3'ün ekonometrik tahmininden önce beklenen tahmin sonuçlarına göre $SSTOK_h$ ve $BSTOK_h$ değişkenlerinin pozitif olması öngörülürken, ENF değişkeninin negatif olması öngörülmektedir. TDA_h değişkeninin işaretinin nitelik ve niceliksel anlamda ne olacağı gelişmekte olan ülkeler arasında gösterilen Türkiye için merak konusudur. Diğer taraftan ($SSTOK_h * TDA_h$) teriminin katsayısı şayet pozitif anlamlı bulunursa bu durumda büyümenin fert başına sermaye büyümesindeki marjinal etkisi ekonominin uluslararası ticarete açılması durumunda daha da artacağı yolunda ip uçları verecektir.

Reel fert başına $GSYİH$ büyüme hızına ek olarak, yatırımlar için teorik çerçevede bahsi geçen ampirik model, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ($DYSY$) ve enflasyonu kontrol değişkenleri olarak kapsamaktadır. Böylece, yatırımlar için geçerli olan ampirik model takip eden şekilde ifade edilmektedir:

$$(Y_o)_i = \beta_{10} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} (rGSYİHFB_h)_{-i} + \sum_{i=0}^l \beta_{3i} (DYSY_o)_{-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} (ENF)_{-i} + \sum_{i=0}^n \beta_{5i} (TDA)_{-i} * D80 + \epsilon_i \quad [4]$$

Burada $rGSYİHFB_h$; reel fert başına $GSYİH$ büyüme hızını, $DYSY_o$; $GSYİH$ 'daki $DYSY$ oranını, β_{ji} ; tahmin edilecek katsayıları ve ϵ_i ; hata terimini temsil etmektedir. Diğer değişkenler daha önce tanımlanmış halleriyle Denklem 4'te yer almaktadır.

Regresyonun ekonometrik tahmininden önce $rGSYİHFB_h$ ve $DYSY_o$ değişkenlerinin katsayılarının pozitif olması beklenmektedir. Bununla birlikte eğer ENF değişkeninin katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olursa bu durumda Türkiye'de uygulanan makroekonomik politikaların yatırımları olumsuz etkilediği sonucuna varılabilir. Enflasyon hedeflemesi politikasında olan hükümet "bu politikasının olumlu sonuçlarını ticarete dışa açıklık perspektifinden elde edebiliyor mu?" sorusu burada cevap bekleyen önemli sorular arasında kendini göstermektedir. Diğer taraftan, ($TDA * D80$) değişkeninin katsayısının ne olacağı ticarete dışa açıklık ile ticarete serbestleşme politikaları arasındaki etkileşimin Türkiye'deki yatırımları nasıl etkilemekte olduğunun yanıtını verecek önemli bir diğer soru konumundadır.

2.4 Veriler ve Bazı Ekonometrik Hususlar

Gerek büyüme denklemini, gerekse yatırım denklemini tahmin etmek için 1961-2013 dönemine ait yıllık veriler kullanılmaktadır. Burada bahsi geçen dönem verilerinin tedarik edilebilmeleri kısıtı altında belirlenmiştir. Ancak belirtilen dönemin Türkiye'nin ithal ikameci ve ticarete dışa açılma politikalarını kapsadığı için, hedeflenen amaca uygun analizler yapabilme imkânını sağlamaktadır. Kukla değişken olarak kullanılan $D80$; 1980 yılından sonra ithal ikameci ticaret politikalarının terk edilerek yerini ticarete dışa açılma politikalarına bıraktığı zaman periyodunu temsil etmektedir. Modelleri temsil etmede kullanılan verilerden beşeri sermaye verisi ($BSTOK_h$) Penn Dünya Tablo'larından (Penn World Tables), diğer değişkenlere ait veriler ise Dünya Bankası Kalkınma Belirleyicileri'nden (World Development Indicators, 2014 for Turkey) elde edilmişlerdir.

Veriler elde edildikten sonra veri analizindeki ilk aşama modelin uygun tahmin prosedürünü yerine getirebilmek için değişkenlerinin durağanlık derecesine bakmak olmuştur. Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri tüm değişkenler için uygulanmış, durağan olmayan değişkenlerin durağanlık sağlanana kadar farkları alınmıştır. Elde edilen durağan veri setiyle Johansen Co-integration testleri sayesinde ekonomik büyüme ile dış ticarete dışa açıklık arasındaki ilişki uzun dönemde bir kez de nedensellik testleriyle sınanmış olmaktadır. Yapılan tahminlerin amacı ampirik tahminlerin sağlamlığını nedensellik açısından da ortaya koymaktır.

3 Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında Denklem 3 ve 4'ün en küçük kareler (EKK) yöntemiyle tahminlerini ortaya koyarak bu tahminleri tartışacağız. Model 1 ile gösterilen bulgular sadece kontrol değişkenlerinin kullanıldığı regresyonu tanımlamaktadır. Model 2 ile gösterilen bulgular Model 1'e ilave olarak ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesini içermektedir. Model 3 ile gösterilen bulgular hem ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık hem de kontrol amacıyla kullanılan (Fiziksel sermaye büyümesi * ticarete dışa açıklık büyümesi) değişkenini içermektedir. Model 4 ve 5 ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık değişkeni yerine toplam ticarete dışa açıklık büyümesinin kullanılmasıyla elde edilen bulguları içermektedir.

3.1 Büyüme Denkleminin Tahmini

Tablo 1 büyüme denkleminin çeşitli varyasyonlarının tahmin edilmiş sonuçlarını sunmaktadır. Modellerin açıklama gücü %42.9'dan %65.6'ya kadar değişen değerler almaktadır. Göreceli olarak düşük açıklama yüzdesinde modelde sadece kontrol değişkenleri yer almakta iken ticarete dışa açıklık büyümesini belirleyen değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle modelin açıklama yüzdesinde anlamlı derecede artışlar gözlemlenmektedir.

Model 3 ile tahmin edilen katsayılar göre; reel fert başına $GSYİH$ büyümesi ile ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmektedir. Bunun ötesinde,

fiziksel sermaye büyümesi ile ticarete dışa açıklık büyümesi arasındaki etkileşimi yansıtan değişkenin katsayısı 0.005 değeri ile istatistiksel olarak pozitif ve anlamlıdır. Bunun iktisadi yorumu; fiziksel sermayenin uzun dönemli büyümesi artan ticarete dışa açıklık ile yükseliyor olmasıdır.

Tablo 1’de gösterilen Model 1, 2 ve 3’den anlaşılan bulgulara göre ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi ile reel fert başına GSYİH büyümesi arasında istatistiksel olarak güçlü ve pozitif bir ilişki söz konusudur. D80 kukla değişkeni ile ifade edilen ve 1980 yılından sonra Türkiye’nin ticarete dışa açık politikalar izlemesinin bu büyüme ilişkisinde oynamış olduğu pozitif etki de analizlere yansımaktadır. Son yıllarda uygulanan enflasyon hedeflemesine yönelik politikalara rağmen enflasyon değişim hızının reel fert başına GSYİH büyümesini olumsuz olarak etkilediği sonucu da görülmektedir.

Diğer taraftan, toplam ticarete dışa açıklık büyümesi değişkeninin regresyon denkleminde dâhil olmasıyla katsayıların negatife dönüştüğü görülmektedir. Model 4’de istatistiksel anlamlılık sağlanamaz iken Model 5’de istatistiksel anlamlılık sağlanmaktadır. Model 5’deki bu istatistiksel anlamlılık (fiziksel sermaye büyümesi ile ticarete dışa açıklık büyümesi değişkenleri arasındaki etkileşimden kaynaklandığı düşünülmektedir. Model 4 ve 5’in iktisadi yorumu; pratikteki ticaretteki dışa açıklığın Türkiye’nin uzun dönem büyümesine katkı yapmıyor olduğu şeklindedir. Bu bulgularla birlikte, bir taraftan fert başına fiziksel sermaye büyümesinin reel fert başına GSYİH büyümesini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilediği ortaya konulmakta iken, diğer taraftan da fert başına fiziksel beşeri sermaye büyümesinin reel fert başına GSYİH büyümesini negatif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilediği de ortaya konulmaktadır. Enflasyon değişim hızının ise reel fert başına GSYİH büyümesini 5 modelde de negatif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilediği ortaya konulmaktadır.

Tüm bu analizlerden ortaya çıkan temel bulgu, Türkiye’nin büyüme analizinde ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesinin reel fert başına GSYİH büyümesini gerek tek başına gerekse fiziksel sermaye büyümesi ile etkileşimli bir şekilde arttırdığı şeklindedir.

3.2 Yatırım Denklemi İçin Ampirik Tahminler

Bir önceki bölümde Tablo 1 ile gösterilen bulgular bu bölümde yatırım denkleminin tahminiyle farklı bir açıdan ele alınmaktadır. Farklılığın ortaya çıktığı değişkenler “ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi” ile “toplam ticarete dışa açıklık büyümesi” ve bu değişkenlerin gecikmeli durumlarına ilişkin değerleridir.

Tablo 1’de büyüme denklemlerinin tahmini esnasında ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif iken, yatırım denklemlerinin tahminine ait bulguların sunulduğu Tablo 2’de istatistiksel olarak anlamsız hale dönüşmektedir. Benzer şekilde, Tablo 1’de sunulduğu üzere toplam ticarete dışa açıklık büyümesi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif iken bu değişken Tablo 2’de yatırım denklemleri tahmini esnasında istatistiksel anlamlılığını yitirmektedir. Bu iki farklı kanaldan elde edilen bulgular birbirlerini destekler nitelikte Türkiye’de meydana gelen büyümenin yatırımlar üzerinden kaynaklanmadığının göstergeleridir. Tablo 2’de bulguları sunulan ekonomik model yatırım oranlarındaki değişimin en az %72’lik kısmını açıklamaktadır. Bu modelde Durbin-Watson (DW) istatistiği 0.97 ve 1.07 arasında yer almakta ve herhangi bir otokorrelasyon probleminin mevcut olmadığını belirtmektedir. Tablo 2’deki tüm modeller ayrıca Durbin’in alternatif testleriyle de sınanmış ve her model için H_0 : serisel korelasyon yoktur hipotezi %1 anlamlılık düzeyiyle kabul edilmektedir.

Açıklayıcı değişkenler	Bağımlı değişken = reel fert başına GSYİH büyümesi				
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Sabit	8.674*** (2.22)	20.662*** (3.53)	15.795*** (3.12)	9.583*** (2.32)	6.861*** (2.00)
Fert başına fiziksel sermaye büyümesi	0.891*** (4.86)	0.899*** (5.21)	0.480*** (2.75)	0.872*** (4.68)	0.355** (1.91)
Fert başına beşeri sermaye büyümesi	-10.709*** (-3.42)	-21.340*** (-4.27)	-14.418*** (-3.20)	-11.191*** (-3.48)	-5.274** (-1.82)
Enflasyon değişim hızı	-0.133*** (-5.58)	-0.133*** (-5.95)	-0.081*** (-3.63)	-0.131*** (-5.42)	-0.067*** (-2.20)
Ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi	--	0.260*** (2.63)	0.229*** (2.73)	--	--
Toplam ticarete dışa açıklık büyümesi	--	--	--	-0.020 (-0.70)	-0.048** (-2.00)
Fiziksel sermaye büyümesi*ticarete dışa açıklık büyümesi	--	--	0.005*** (4.38)	--	0.005*** (4.83)
D80	4.253** (1.97)	3.144* (1.52)	0.950 (0.52)	4.756*** (2.08)	4.253** (1.97)
Reel Fert başına GSYİH büyümesi (-1)	-0.335*** (-2.71)	-0.418*** (-3.47)	-0.314*** (-3.01)	-0.336*** (-2.70)	2.733** (1.43)
R ²	0.429	0.505	0.656	0.436	0.631
Düzeltilmiş R ²	0.367	0.439	0.601	0.360	0.573
Regresyonların ortalama standart hatalarının kara kökü	3.095	2.913	2.457	3.112	2.544
F-istatistiği	6.92***	7.66***	11.97***	5.79***	10.76***

^a Parantez içindeki değerler t oranlarıdır. Yıldız işaretleriyle gösterilen ***, ** ve * sembolleri sırasıyla, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. %1 anlamlılık düzeyindeki “sıfır” hipotezi ile belirlenmiş serisel korelasyonun varlığı Breusch-Godfrey serisel korelasyon LM testi ile reddedilmiştir.

^b Burada kullanılan “ticarete dışa açıklık” değişkeni ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık ile toplam ticarete dışa açıklık arasında hangisinin daha öncelikle kullanıldığına göre yer değiştirmektedir. Örneğin, eğer ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık modelde kullanıldığında ticarete dışa açıklık ticaret politikası etkisindeki dışa açıklığı temsil etmektedir.

Tablo 1. Büyüme Denklemlerinin En Küçük Kareler (EKK) Yöntemiyle Tahminleri^{a,b}.

Tahmin edilen katsayılar Tablo 2’de de görülebileceği gibi ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi ve yatırım oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan ancak pozitif bir ilişkiyi belirtmektedir. Toplam ticaretteki dışa açıklık büyümesi söz konusu olduğunda da istatistiksel anlamlılık değişmemektedir. Değişkenlerin gecikmeli durumları söz konusu olduğunda ise, Model 4’ün dışında ticarete dışa açıklık ölçümlerinin yatırım aktivitelerini ters yönlü olarak etkilediği görülmektedir. Ayrıca, ticarete dışa açıklık ve ticaret politikası reformu niteliğindeki D80 kukla değişkeninin etkileşimiyle (çarpımı) oluşan değişkenin katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olması, yatırımlar üzerindeki ticarete dışa açıklık politikasının dış ticaret politikası reformları (1980’den sonra dışa açılma) ile desteklendiğini göstermektedir.

Yatırım denklemlerinin tahminlerindeki bir diğer önemli bulgu da “reel GSYİH büyümesi” katsayısının istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmasıdır. Bununla birlikte, DYSY oranları katsayılarının istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bulunmaları Türkiye’deki ulusal yatırımlarda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yadsınamayacak bir etkilerinin varlığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan “enflasyon oranındaki değişim” değişkeninin katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunması Türkiye’de ulusal yatırımların enflasyon politikasından olumlu etkilendiğinin bir göstergesidir. Bu bulgu izlenen enflasyon hedeflemesi politikasının yatırımlar açısından işlerliğinin kanıtıdır. Ancak burada toplum tarafından ödenen işsizlik (özellikle genç nüfusta) alternatif maliyetinin varlığını belirtmekte de fayda vardır.

4 Sonuç

Bu çalışma küreselleşmenin Türkiye’deki ekonomik büyümeye olan etkisini TDA ve DYSY üzerinden 1961-2013 periyodunda ve yıllık düzeyde zaman serisi verileri kullanarak ölçmektedir. Öncelikle, küresel ekonomiye

entegrasyon süreçlerinde ticari dışa açıklık ve uygulanan ekonomi politikalarının derecelerinin niteliği belirlenmektedir. Sonrasında da kurulan ekonomik modelde, ticari dışa açıklığın kısa ve uzun dönemler itibarıyla yatırım düzeylerini ve ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediğini ortaya konulmaktadır.

TDA ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki birçok çalışmada ele alınmış bulunmakta ancak bu çalışmada bahsi geçen ilişki gelişmekte olan Türkiye açısından küreselleşme ekseninde incelenmektedir. Kurulan ekonomik modelde küreselleşmenin bir belirleyicisi olması nedeniyle DYSY'ye de yer verilmektedir. Ayrıca, ülkenin makroekonomik değişkenlerinden yatırım oranları da ekonomik model kurgusuna dâhil edilmektedir.

Yapılan analizlerde iki çeşit TDA ölçütü kullanılmaktadır. Bunlardan ilki; ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi ve ikincisi de; toplam ticarete dışa açıklık büyümesidir. Her iki etki de büyüme modeli ve yatırım denklemi tahmin modelinde yer almaktadır. Çalışmada ortaya çıkan en somut bulgu; ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesinin, Türkiye'nin büyümesini istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilediği sonucudur. Ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi, yatırım denklemleri üzerinde istatistiksel anlamlılığını yitirmekte ancak pozitif etkisi devam etmektedir. Bu bulgunun iktisat politikası bağlamındaki açılımının; 1961'den günümüze kadar olan süreçte Türkiye'nin dünyada meydana gelen küreselleşme olgusuna entegrasyonunun gerçekleşmiş olduğu şeklindedir. Bunun sonucu olarak da küresel ekonominin ürettiği pastadan alınan payın göreceli olarak arttığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, toplam TDA büyümesi, Türkiye'nin büyümesini istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif olarak etkilemektedir. Yatırım denklemleri üzerinden analizlere bakıldığında istatistiksel anlamlılık durumunu yitirmekte ve etkinin şiddeti de azalmaktadır. Bu bulgunun iktisat politikası açısından açılımı; 1961'den günümüze kadar olan süreçte gerçekleştirilen toplam ticaret hadlerinin Türkiye'yi fert başına GSYİH anlamında büyütmediği ve yatırım politikalarının bu büyümede etkisiz kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Büyüme denklemlerinin bir kontrol değişkeni olan fert başına beşeri sermaye büyümesi, büyümeyi istatistiksel olarak anlamlı fakat negatif olarak etkilemektedir. Bu çarpıcı bulgunun iktisat politikası perspektifinden açılımı; gelişmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye'de hayati bir öneme sahip beşeri sermaye yatırımlarının yeterince ya da etkin bir şekilde yapılamadığını, bunun sonucunda da fert başına GSYİH'nın bundan olumsuz olarak etkilendiğinin düşünülmesidir. Diğer bir kontrol değişkeni olan enflasyon değişim hızı, büyüme denklemlerini istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olarak etkilerken, yatırım denklemlerinde bu durum istatistiksel anlamlılığını korumakla birlikte pozitif dönüşmektedir. Buradan çıkan iktisadi yorum; enflasyon gibi önemli bir ekonomik göstergenin ancak yatırımlar yoluyla bir problem olmaktan çıkacağı şeklindedir. Türkiye 2000'li yılların başından itibaren enflasyon hedeflemesini seçerek bu problemi belli bir seviyede çözmüş bulunmaktadır.

Ancak bunun karşılığında alternatif maliyet olan işsizliğe de boyun eğmek zorunda kalındığını belirtmek gerekmektedir. Kısmi olmayan iktisadi çözümün ise enflasyon ile birlikte işsizliğin eş zamanlı azaltılabilmesi olarak özetlenebilir. Son olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları değişkeni, ulusal yatırımları istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilemekte olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak da ekonomik anlamda DYSY'nin fert başına GSYİH'yı yatırımlar yoluyla arttırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Açıklayıcı değişkenler	Bağımlı değişken = Yatırım oranı (Örneğin; yatırım / reel GSYİH)				
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Sabit	8.564*** (7.68)	8.330*** (7.50)	7.407*** (4.28)	8.487*** (7.35)	8.831*** (7.59)
Reel GSYİH büyümesi	0.583*** (6.28)	0.525*** (5.39)	0.521*** (5.31)	0.581*** (6.10)	0.535*** (5.40)
Reel GSYİH büyümesi (-1)	-0.260*** (2.99)	0.228*** (2.61)	0.21618*** (2.42)	0.278*** (2.96)	0.242*** (2.67)
DYSY oranı (-1)	1.650*** (2.31)	1.116* (1.45)	1.110* (1.44)	1.612*** (2.20)	1.191* (1.53)
DYSY oranı (-2)	1.395** (1.88)	0.969 (1.26)	0.951 (1.22)	1.452** (1.90)	1.078 (1.34)
Enflasyon oranındaki değişim	0.129*** (9.98)	0.111*** (7.03)	0.115*** (6.90)	0.139*** (9.60)	0.113*** (6.61)
Ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi	--	0.066 (0.77)	0.167 (1.02)	--	--
Ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık büyümesi (-1)	--	-0.009 (-0.10)	-0.008 (-0.09)	--	--
Toplam ticarete dışa açıklık büyümesi	--	--	--	0.001 (0.01)	-0.001 (-0.05)
Toplam ticarete dışa açıklık büyümesi (-1)	--	--	--	0.010 (0.48)	0.004 (0.19)
Ticarete dışa açıklık * D80 ^b	--	--	-0.071 (-0.71)	--	0.048* (1.48)
R ²	0.719	0.738	0.742	0.720	0.734
Düzeltilmiş R ²	0.687	0.696	0.692	0.674	0.683
Regresyonların ortalama standart hatalarının kara kökü	2.349	2.317	2.330	2.407	2.365
DW-istatistiği					
F-istatistiği	22.97***	17.34***	15.06***	15.80***	14.47***

^a Parantez içindeki değerler t oranlarıdır. Yıldız işaretleriyle gösterilen ***, ** ve * sembolleri sırasıyla, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

^b Burada kullanılan “ticarete dışa açıklık” değişkeni ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık ile toplam ticarete dışa açıklık arasında hangisinin daha öncelikle kullanıldığına göre yer değiştirmektedir. Örneğin, eğer ticaret politikası etkisindeki dışa açıklık modelde kullanıldığında ticarete dışa açıklık ticaret politikası etkisindeki dışa açıklığı temsil etmektedir.

Tablo 2. Yatırım Denklemlerinin EKK Yöntemiyle Tahminleri^{a,B}.

Tüm bu sonuçların dışında önümüzdeki süreçte Türkiye ekonomisinin önünde duran en önemli sorun, iktisatçıların ve ekonomiyi yönetenlerin de teslim ettiği gibi “orta gelir tuzağından” kurtularak “üst gelir gurubunda” yer alabilmektir. Bunun da yolu, genelde öngörüldüğü üzere, ar-ge faaliyetlerini artırmak ile teknoloji üretimini geliştirmekten ve küresel pazara katma değeri yüksek ürün sunmaktan geçmektedir. Bunlarla bağlantılı olarak da toplumsal dinamikleri harekete geçirmek; toplumu merkezine alan sivil bir anayasa yapmak; değişim, dönüşüm ve gelişmenin önünü tıkayan idari sistemi dönüştürmek gibi pratikler küreselleşmeyi Türkiye için şans haline getirebilir. İşte Türkiye küresel ekonominin kendisine getirdiği bu şansları idrak edebildiği ve ona doğru şekilde entegre olabildiği ölçüde, önemli ve dikkate alınan bir ülke haline gelebilir. Aksi halde içine kapalı, önemsiz bir çevre ülke olarak varlığını sürdüreceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Baldwin, R. E., ve Seghezza, E., 1996a. “Trade-induced investment-led growth”, *NBER working paper no. 5582*, Cambridge, MA: NBER.
- Baldwin, R. E., 2003. “Openness and growth: What’s the empirical relationship?” *NBER working paper no. 9578*, Cambridge, MA: NBER.
- Barro, R., “Economic growth in a cross section of countries”, *Quarterly Journal of Economics*, 1991, 106, s. 407–443.

- Clemens, M. A., ve Williamson, J. G., 2001. "A tariff-growth paradox?: Protection's impact the world around 1875–1997", *NBER working paper no. 8459*, Cambridge, MA: NBER.
- Dollar, D., 1992. "Outward-oriented developing economies do grow more rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976–1985", *Economic Development and Cultural Change*, 40, s.523–554.
- Dollar, D., ve Kraay, A., 2001. "Trade, growth and poverty", *Mimeo, World Bank*. Washington, DC: World Bank.
- Dollar, D., ve Kraay, A., 2003. "Institutions, trade, and growth", *Journal of Monetary Economics*, 50, s.133–162.
- Edwards, S., 1998. "Openness, trade liberalization, and growth in developing countries", *Journal of Economic Literature*, XXXI, s.1358–1393.
- Frankel, J. A., ve Romer, D., 1999. "Does trade cause growth?", *American Economic Review*, 80, s.379–399.
- Grossman, G. M., ve Helpman, E., 1991. **Innovation and growth in the global economy**, Cambridge, MA: MIT Press.
- Irwin, D. A., 2002. "Did import substitution promote growth in the late nineteenth century", *NBER working paper no.8751*. Cambridge, MA: NBER.
- Krugman, P., 1990. **Rethinking international trade**, Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Musila J. W. ve Yiheyis Z., 2015. "The impact of trade openness on growth: The case of Kenya", *Journal of Policy Modeling*, 37, s. 342–354.
- O'Rourke, K. H., 2000. "Tariffs and growth in the late 19th century", *Economic Journal*, 110, s.456–483.
- Rivera-Batiz, L., ve Romer, P., 1991a. "Economic integration and endogenous growth", *Quarterly Journal of Economics*, 106, s.531–555.
- Rivera-Batiz, L., ve Romer, P., 1991b. "International trade with endogenous technological change", *European Economic Review*, 35, s.715–721.
- Rodriquez, F., ve Rodrik, D., 2001. Trade policy and economic growth: A skeptic's guide to the gross-national evidence. In B. Bernanke, ve K. S. Rogoff (Eds.), *NBER macroeconomic annual 2000*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Sachs, J., ve Warner, A., 1995. "Economic reform and the process of global integration". *Brookings Paper on Economic Activity*, 1, s.1–117.
- Samman, E., 2005. "Openness and growth: An empirical investigation", *Human development report occasional paper*, 2005/22.
- Spilimbergo, A., 2000. "Growth and trade: The north can lose", *Journal of Economic Growth*, 5, s.131–146.
- Srinivasan, T. N., ve Bhagwati, J., 2001. "Outward-orientation and development: Are revisionists right. In D. Lal, ve R.H. Snape (Eds.)", *Trade, development and political economy: Essays in Honour of Anne O. Krueger*. NY: Palgrave.
- Stokey, N. L., 1991. "The volume and composition of trade between rich and poor countries", *Review of Economic Studies*, 58, s.63–80.
- Young, A., 1991. "Learning by doing and the dynamic effects of international trade", *Quarterly Journal of Economics*, 106, s.369–405.